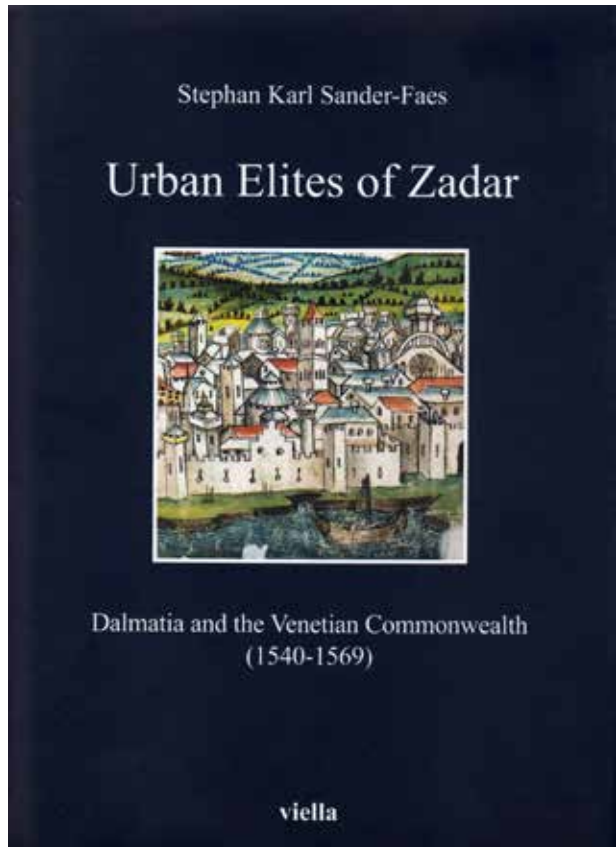

Stephan Karl Sander-Faes: URBAN ELITES OF ZADAR. DALMATIA AND THE VENETIAN COMMONWEALTH (1540–1569). Roma, Viella, 2013, 292 strani.

Monografija je plod večletne doktorske raziskave, ki jo je avtor opravil na Karl-Franzens Universität v Gradcu. Tovrstna doktorska dela so vselej temeljita, poglobljena in vredna pozornosti. Vsebinsko gre za mikroraziskavo, ki pa je postavljena v širši kontekst političnih in gospodarskih razmer 16. stoletja v spremenljivem mediteranskem območju, ki ga je obvladovala beneška republika, stisnjena v primež Svetega rimskega cesarstva in otomanskega imperija. Fokus raziskave je omejen: v geografskem pogledu je osredotočen na mesto Zadar, ki je bil glavno mesto beneške jadranske province, in na teritorij pod njegovo jurisdikcijo; monografija časovno podrobneje obravnava interim med sklenitvijo miru Benetk s Sulejmanom Veličastnim 1540 in vnovičnim beneško-otomanskim konfliktom 1569. V družbenem pogledu je ciljna raziskovana skupina tim. elita, ki pa ni monolitna, ampak jo avtor deli v svetno, cerkveno in intelektualno. Zlasti splošni, okvirni orisi so utemeljeni s sklici na impozanten opus literature, medtem ko konkretni zaključki za zadarsko okolje bazirajo na občudovanja vredni količini arhivskih virov, od katerih so objavljeni le zadarski statuti in beneška navodila in poročila, večina analiziranih zapisov pa je rokopisna. Razbiranje rokopisov, pisanih v nesodobni pisavi, v vulgarni latinščini in italijanščini, je izjemno zahtevno in zamudno, zato so raziskave, ki temeljijo na takih virih, vredne občudovanja.

Struktura besedila je pregledna in za doktorsko delo standardna. Zahvalam, seznamu kratic, oznakama za uporabljene objavljene vire ter razlagi terminoloških izrazov, ki jih avtor uporablja za teritorij v ožjem in širšem zadarskem zaledju, sledi pojasnilo o načinu pisanja imen in datumov. Predgovor sta napisala Gherardo Ortalli in Bernd Roeck; v njem sta izpostavila značilnosti obdobja in poudarila, da težišče vsebine ni na politični zgodovini,

ampak na zgodovini vsakdanjega življenja v Zadru, ki je orisana na podlagi več kot 3500 neobjavljenih arhivskih zapisov.

Monografija vsebuje uvod, jedro in zaključek, ki mu sledi dodatek. Besedilo je opremljeno s številnimi citati iz izvornikov ter s tabelami, ki predstavljajo frekvenco različnih zapisov, tipov zapisov in članov različnih elit, ki v njih nastopajo. Uvod oriše obravnavano obdobje in ugotavlja stanje obstoječe literature o problematiki – zlasti starejši literaturi očita nacionalni naboj. Dejstvo, da se pri nadaljnjem izvajanju sklicuje na številna objavljena dela to trditev deloma relativizira. Uvod napoveduje tudi nadaljnjo vsebino knjige in pojasnjuje njeno zgradbo. Osrednji del ima šest glavnih poglavij, ki so razdeljena v podpoglavja, opombe sledijo vsakemu poglavju. (Pod)poglavja so oblikovana kot samostojne enote z uvodom, ki napoveduje cilj posameznega segmenta vsebine, in z zaključkom, ki povzema bistvo povedanega. Prvo poglavje oriše spreminjanje teritorija pod beneškim vplivom, njegovo upravo in ekonomijo do druge polovice 16. stoletja. V vzhodnem Mediteranu in na Balkanu so od pada Konstantinopla Benetke izgubljale svoje postojanke na račun ekspanzivnega otomanskega imperija. Zadar je bil za Benetke ključno mesto v Dalmaciji tako v administrativnem kot v obrambnem pogledu. Njegovemu geografskemu območju, družbenemu in poklicnemu orisu je namenjeno drugo poglavje, ki ocenjuje število zadarskega prebivalstva, ki se je spričo osmanskega pritiska in z njim povezanimi razmerami spreminjalo. Pomen Zadra je razviden iz dometa njegovih zvez, ki so segale prek Jadrana. Pri tem poglavju je avtor uporabil domiselni metodološki pristop: na osnovi zapisov o imenovanju zastopnikov (prokuratorjev) za zasebne gospodarske, pravne in družbene zadeve ugotavlja dejavnost Zadrancov na lokalnem, regionalnem in nadregionalnem nivoju. Vlogo zastopnikov v domačem okolju so imeli ugledni Zadrani, na tujem pa neredko Benečani. V ekonomskem pogledu notarski spisi največkrat omenjajo dogovore o nepremičninah, v pravnem pogledu pravde glede premoženja, zastopstva na sodišču, pa tudi vračanje telesnih ostankov pokojnikov od drugod. Zapise o zastopništvu uporabi avtor tudi za ugotavljanje deleža udeležbe predstavnikov svetne (plemiči) in cerkvene elite v primerjavi z vojaki, obrtniki, trgovci, predstavniki intelektualne elite – tako na strani naročnikov kot na strani zastopnikov v zadevah. Ne zanemari tudi pojavljanja žensk v teh zapisih. Med intelektualne elite prišteva notarje, pisarje, pravnike, odvetnike, uradnike, zdravnika itd. Cerkevno elito, katere dejavnost je razvidna iz notarskih zapisov, so sestavljali prvaki zadarske nadškofije in ninske škofije ter člani benediktincev, dominikancev in frančiškanov, ki so živeli v devetih zadarskih samostanih in so razpolagali z zemljiško posestjo. Tretje poglavje deli elite na politične (beneške in lokalne), cerkvene (samostani, špitali) in ekonomske in skozi konkretne primere ilustrira njihovo dejavnost. V ekonomskem pogledu je bilo pomembno trgovanje z nepremičninami in živino, solarstvo, pomorska trgovina itd. Četrto poglavje analizira trgovanje z nepremičninami v Zadru v omenjenem razdobju. Osvetli delež žensk v teh poslih, poklicno, geografsko in družbeno strukturo pogodbenikov, obseg posesti ter cene; na otokih so bile te stabilne; v kmetijskem zaledju Zadra so padale, znotraj obzidja pa rasle. Zemljišča so se tudi odstopala prejemnikom za delež pridelka ali pa se oddajala v najem za določeno najemnino. Tovrstne transakcije so predstavljene skozi analizo lastnikov in prejemnikov ter skozi nekatere značilnosti dogovorov. Peto poglavje se posveča vsakdanjemu življenju urbanih

elit Zadra. Razčlenjuje statutarne odloke glede sklepanja zakonskih zvez in dot. Večina porok je bila lokalnih, četrtina je zajela osebe s področja od Kvarnerja do Kotorja, bolj oddaljen izvor je zanemarljiv. Benečanski plemiči se v teh zvezah pojavljajo redko, zveze s hrvaško-slavonsko notranjostjo pa so izjemne. Praviloma so se poročale osebe enakega družbenega ranga. V materialnem pogledu Zadranici z gledišča Benečanov niso bili premožni. Največ podatkov o tem nudijo oporoče in inventarji. Avtor nas seznanja s testamenti žensk treh bogatih zadarskih družin, ki naštevajo dragocena volila v obliki oblačil, nakita, nepremičnin itd. Med inventarji je zlasti zanimiv popis premoženja zadarskega plemiča, ki vsebuje seznam številnih knjig latinskih klasikov. Zadnje poglavje razširja pojem elite na Benečane, Hrvate, Jude in neplemiške elite ter osvetljuje njihovo dejavnost. Benečani si se udinjali v vojaški službi, poslovali so z nepremičninami, nastopali so kot zastopniki in bili povezani s cerkvijo. Neplemiške elite so sestavljali šolani intelektualci, ki so nastopali kot prokuratorji, bili dejavni v javni upravi, lokalni obrambi in upravi. Omembe Hrvatov in Judov so redke. V Zadru so služili vojaki iz zaledja, Judje so se ukvarjali z denarnimi posli, s trgovino, njihove povezave so segale iz jadranskega območja. Pogled na mestni prostor analizira transakcije z nepremičninami zunaj in znotraj mesta. Najpogostejši predmet posesti v Zadru z ozirom na število zapisov so bile hiše, v poslih pa so prevladovali neplemiči. Na osnovi nastopanja plemstva v zapisih pa avtor ugotavlja, da so bili stacionirani na severu in vzhodu mesta. V zaključku avtor nudi povzetek raziskave, poudari novosti v svojem pristopu in nakazuje vizijo oz. smernice nadaljnjih raziskav obravnavane tematike.

Dodatek vsebuje slovarček nekaterih latinskih izrazov, nekatere merske in denarne enote, listo toponimov območja pod zadarsko jurisdikcijo v izvorniku, hrvaščini in italijanščini, tri komentirane zemljevide: območja pod zadarsko jurisdikcijo, zadarskega mestnega zaledja in zadarskega mestnega jedra ter vzorčne prepise zapisa o zastopstvu, o prodaji, odstupu in oddaji nepremičnine v najem ter inventarni popis.

Zanimivo in po pristopih in dognanjih inventivno delo pa ima tudi nekaj pomanjkljivosti, ki zadevajo izvirne navedke. Latinska imena oseb so namesto imenovalniku, ki bi ga večkrat zahteval kontekst avtorjevega besedila, pogosto citirana v tožilniku, dajalniku ali roditeljskem. Pripona *-que* je pogosto napačno transliterirana v *-quam*. V citatih je mnogo – posamič sicer zanemarljivih, v celoti gledano pa daleč preveč – evidentno zatipkanih napak (samo kot primeri: *colfo* namesto *golfo*, str. 39; *Venetiaum* namesto *Venetiarum*, str. 92; *praecor* namesto *praeco*, str. 116; *vicatrio* namesto *vicario*, str. 117; *veluti niri-dis* namesto *uiridis/viridis*, str. 179; *comorani* namesto *comoranti*, str. 181; *sup proprio* namesto *suo proprio*, str. 192; *numeravir* namesto *numeravit*, str. 232; *Klaonica* vrata namesto *Klaonička* vrata, str. 203 itd.). Na str. 112 je *Sali*, ki je kraj na Dugem otoku, napačno opredeljen kot otok. Velikost votle mere star avtor opredeli enkrat z 82,25 litra (str. 130), drugič s 83,25 oz. 83,315 litra (str. 222). – Škoda za te pomanjkljivosti. Zaradi njih daje delo, pripravljeno z veliko muje in znanstvene akribije, po nepotrebnem vtis nedodelanosti.

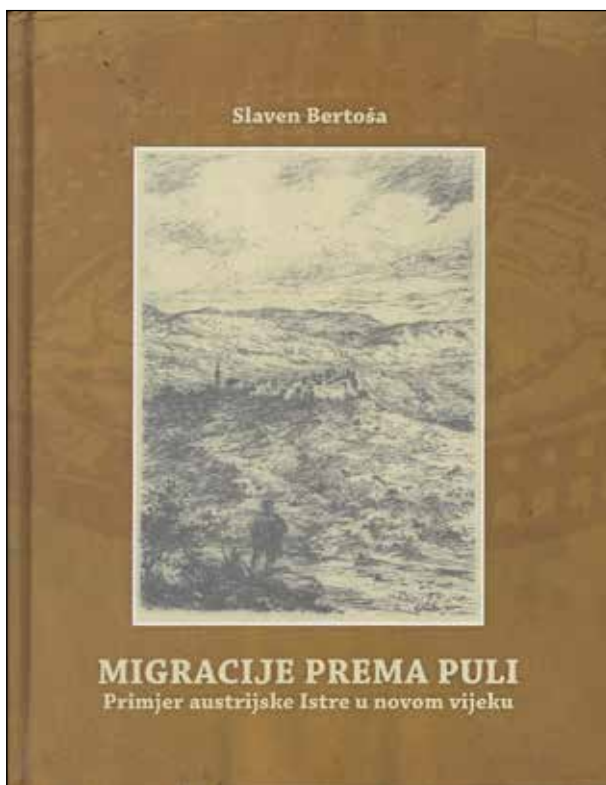
Darja Mihelič

Slaven Bertoša: MIGRACIJE PREMA PULI. PRIMJER AUSTRIJSKE ISTRE U NOVOM VIJEKU. Pazin, Katedra Čakavskog sabora za povijest Istre, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Državni arhiv u Pazinu, 2012, 176 strani.

Uzimajući u obzir nedavno tiskanje njegove knjige o Lupoglavskoj gospoštiji (*Osebnino mjesto austrijske Istre: lupoglavski kraj u srednjem i novom vijeku*, 2011.), Slaven Bertoša svojom novom knjigom *Migracije prema Puli: primjer austrijske Istre u novom vijeku* sada se već polako promiče u važan moment kontinuirana historiografskog rasvjetljavanja zbivanja na prostoru austrijske Istre u novome vijeku. Sam autor naglašava primarnu motivaciju nastanka ove knjige u predgovoru. Ističući kako je prostor Istre pod vlašću Habsburgovaca slabije proučen od onoga koji je bio pod vlašću Mletačke Republike, vjeruje kako će ovom knjigom neke od tih praznina u spoznaji ipak popuniti, ali, što je možda i važnije, otvoriti prostor novim istraživanjima.

Knjiga je podijeljena na 30 kraćih poglavlja, unutar kojih se donose autorova istraživanja o različitim aspektima doseljenika u Pulu s područja austrijske Istre, a na temelju detaljne analize matičnih knjiga grada Pule.

„Uvodni dio“, kako je naslov prvog poglavlja, donosi kratak pregled područja koje je obuhvaćao središnji dio austrijske Istre, tzv. Pazinske knežije. Otisnuta je i reprodukcija starijeg zemljovida Pazinske knežije, koja je vrlo korisno pomagalo čitatelju za kasnije praćenje zgusnuta teksta. Poglavlje pod naslovom „Općenito o puljskim matičnim knjigama“ predstavlja prostor autorova upućivanja na značaj puljskih matica za istraživanje cjelokupnog svakodnevnog života puljskih stanovnika. Nekoliko stavki iz povijesti svakodnevice autor posebno ističe kako bi pripremio čitatelja na kasnija poglavlja u kojima će upravo tim aspektima biti posvećena detaljnija analiza. U taj, rekli bismo, uvodni dio dobro se uklapa poglavlje „Provenijencija doseljenika: mjesta i nazivi“, u kojemu se zorno pokazuje na koji način spomenuti dokumenti predstavljaju vrijedan izvor za mi-

gracijska kretanja, budući da su zabilježena sva mjesta iz austrijskog dijela Knežije koja se navode kao mjesta doseljavanja pojedinaca u Pulu, sa svim njihovim jezičnim oblicima zasvjedočenim u maticama. Nije zgreoga istaknuti da autor za svako navedeno mjesto ujedno u bilješkama nudi kratak pregled literature o svakome od njih, što je značajno za daljnja historiografska istraživanja ovog dijela Istre, s obzirom na to da je time na jednom mjestu dan temeljni registar svih bitnijih referenci.

Četvrto i peto poglavlje nudi pregled svih spomenutih imena, odnosno prezimena u analiziranim izvorima. U narednom poglavlju autor upućuje na neke formalne osobitosti upisa dijeleći ih na nekoliko kategorija: a) ogleadne, b) jednostavne i kratke, c) složenije i duže te d) upise o više članova iste obitelji. Za svaki od njih ponuđena je pregršt konkretnih primjera iz samih izvora, ukratko komentiranih i povezanih s ostalim podacima dostupnim iz matica. U šestom poglavlju autor se osvrće na nekoliko upisa na latinskom jeziku.

Sa sljedećim poglavljima autor neposrednije kreće u rasvjetljavanje ranije naznačenih aspekata povijesti istarske svakodnevice. U osmom poglavlju obrađuje se fenomen višestrukih migracija, tj. slučajevi doseljenja osoba iz jednog mjesta, a koje su prije toga živjele u nekom drugom mjestu. Autor navodi veći broj takvih slučajeva s prostora austrijske Istre, što govori u prilog zaključku da su i doseljenici s tog teritorija bili aktivni sudionici migracijskih kretanja i kontakata na čitavom sjevernom Jadranu. Iduće poglavlje tematizira pojavu pridošlih ljudi koji su postali dugogodišnji žitelji Pule, navodeći nekoliko takvih primjera. U desetom se poglavlju nudi natuknica o spominjanju crkava i župa u ovim izvorima.

Jedanaesto poglavlje nosi naslov „Zanimanja“ i zasigurno je centralno poglavlje u pitanju važnosti za istraživanje povijesti svakodnevice, što potvrđuje i činjenica da je to obujmom najveće poglavlje knjige. Sloj o kojemu najviše saznajemo, odnosno koji se najviše spominje, jesu sluge i sluškinje. Važni su i podaci o crkvenom osoblju te o obrtnicima i drugim zanimanjima. Autor također navodi brojne primjere spomena upravnog te vojnog osoblja. Svi ti podaci ne govore samo o konkretnim zanimanjima samih došljaka već i o tržištu rada, odnosno o motivaciji mnogih migracija upravo iz potrebe pronalaska posla.

U sljedećem poglavlju autor se osvrće na spomen „novih stanovnika“ (*habitanti nuovi*), kako su se nazivali oni došljaci koji su u novom prebivalištu bili manje od 20 godina, nakon čega bi dobivali status starosjeditelja.

Poseban skup predstavlja bračna tematika. Četrnaesto se poglavlje tako bavi vrstama brakova između starosjeditelja i došljaka, dok sljedeće poglavlje upućuje na jedan upis vjenčanja obavljen na neuobičajenom mjestu – na stanciji. U novom poglavlju autor govori i o slučajevima u kojima je zabilježena značajna dobna razlika između muža i žene, dok su također zabilježene i pojave ženidbe među krvnim srođnicima.

Djeca i sve vezano uz porod, uključivo s krštenjem, čine posebnu dimenziju svakodnevice. Posebno poglavlje govori o kasnijim porođajima, pri čemu su neke rodilje bile u kasnijim četrdesetima, a neke čak u pedesetim godinama života. Čest je i spomen nezakonite djece, primjere kojih obrađuje obimnije zasebno poglavlje koje donosi brojne slučajeve u kojima su glavni akteri bili došljaci. U sljedećem se poglavlju donosi nekoliko primjera krštenja kod kuće.

Dužina života, odnosno smrt i bolesti koje tu dužinu određuju, tematizirane su kroz nekoliko poglavlja. U dvadeset i prvom poglavlju autor se osvrće na spomen nekoliko dugovječnih došljaka, dok u narednom poglavlju donosi vrijedne podatke o bolestima i uzrocima smrti. U posebnim su poglavljima pojave iznenadnih smrti, smrti od gladi, ubojstva i smaknuća, zatim neobičnih smrti te smrti u dječjoj dobi i one izvan vlastite kuće. Predzadnje poglavlje tematizira spomen besplatnih ukopa.

U zaključnom poglavlju, naslovljenu „I na kraju...“, autor analizira prezimena prema podrijetlu te njihovoj učestalosti po mjestima dolaska iz raznih mjesta austrijske Istre. Dana je i tablica s preciznim i pedantnim navodima tih došljaka po mjestima iz kojih su došli, u kojim su izvorima spomenuti te koliki je njihov udio u odnosu na ukupni broj došljaka u Pulu u godinama koje pokrivaju istraživani izvori. Autor zaključuje kako su migracijska kretanja između austrijskog i mletačkog dijela Istre bila intenzivna neovisno o granici koja ih je dijelila, a da je ovakvim istraživanjima i sama povijest Pule prikazana u jednom dosad nepoznatom svjetlu.

Tri pridodana priloga daju posebnu vrijednost cijeloj knjizi. Prvi prilog, naslovljen „Usporedba broja krštenih, krizmanih, vjenčanih i umrlih doseljenika iz austrijske Istre u Puli“, donosi tablični prikaz iskazanog u naslovu redom po godinama, od 1613. pa do 1817. Drugi prilog, „Dob umrlih doseljenika iz austrijske Istre“, nudi tablični prikaz broja umrlih osoba prema dobi (u prvoj godini života, do pete godine života, između pete i desete godine života te u svakom sljedećem desetljeću života). Treći prilog, naslova „Cjeloviti popis doseljenika s područja austrijske Istre (sastavljen kronološkim redosljedom na temelju podataka iz puljskih matičnih knjiga od 1613. do 1817.)“, istovremeno je kruna, ali i sumiranje cjelokupne knjige, budući da je u njemu precizno naveden popis svih došljaka u Puli po mjestima iz kojih su dolazili i to doslovce preneseno u onom obliku u kojemu se pojavljuju u izvorima. Naravno, naznačeni su i svi izvori iz kojih je pojedini podatak preuzet, što je osobito dragocjeno svima onima kojima će poslužiti kao smjernica u novim istraživanjima, napose onima usmjerenim na lokalnu povijest pojedinih od tih mjesta.

Osvrćući se na sadržaj ove knjige, treba istaknuti kako je ona prije svega neprocjenjiv uvid u djelić povijesne svakodnevice jednoga vremena i jednoga područja. Obuhvaćajući razdoblje od dva stoljeća, ona zasijeca u svakodnevnicu istarskog čovjeka ne samo u gradu Puli već je istovremeni odraz te iste svakodnevice iz mjesta iz kojega je pojedinac bio ponukan iseliti i otići. Kroz čitavu mrežu podataka, od samih zanimanja pojedinaca, preko načina i vrste sklapanja brakova pa sve do načina okončanja života, saznajemo čitav niz dragocjenih podataka za slaganje mozaika povijesti svakodnevice.

Poseban, pak, značaj ima bogata građa koja se direktno iz izvora prenosi u onom obliku u kojemu je ondje donesena, s pridodanim autorovim čitanjem. Vrijednost toga treba tražiti prije svega u silnoj onimijskoj, napose antroponimijskoj, ali i toponimijskoj građi, koja je ovim djelom ponuđena širem čitateljstvu.

Imajući dodatno na umu znanstveni aparat, koji čini 319 bilježaka (oblikovanih kao *endnote* da ne zamaraju praćenje samog teksta kod onih čitatelja kojima izvori nisu u prvome planu) te impresivan popis korištene literature, u kojemu ogroman udio ima izvorna arhivska građa, naprosto se ne može negirati visoka znanstvena razina obrade. Od

posebne su koristi svakom čitatelju čak tri indeksa: indeks mjesta (*index locorum*), indeks imena (*index nominum*) te indeks stvari i pojmova (*index rerum et notionum*). Za širu su publiku priređeni, uz onaj na hrvatskom, i sažeci na talijanskom, engleskom i njemačkom jeziku, a knjigu dodatno atraktivnom čini bogata opremljenost nizom ilustracija, fotografija te napose reproduciranih faksimila pojedinih stranica arhivskih izvora.

Sve to zajedno navodi na nužnu ocjenu ovog djela kao onog koje je u punoj mjeri ostvarilo namjere autora. S jedne strane knjiga je popunila veliku prazninu koja je i danas prisutna u istraživanju povijesti nekadašnjeg austrijskog dijela središnje Istre, tj. prostora Pazinske knežije. S druge strane, što je možda i mnogo važnije, kritičkim znanstvenim aparatom, detaljnim indeksima te preglednim i sustavnim tabličnim prikazima autor je pružio jednostavnu, jasnu i preglednu osnovicu kako za daljnja slična istraživanja, tako i za pojedina istraživanja koja će se moći usmjeriti prema određenim lokalitetima Knežije.

Igor Eterović

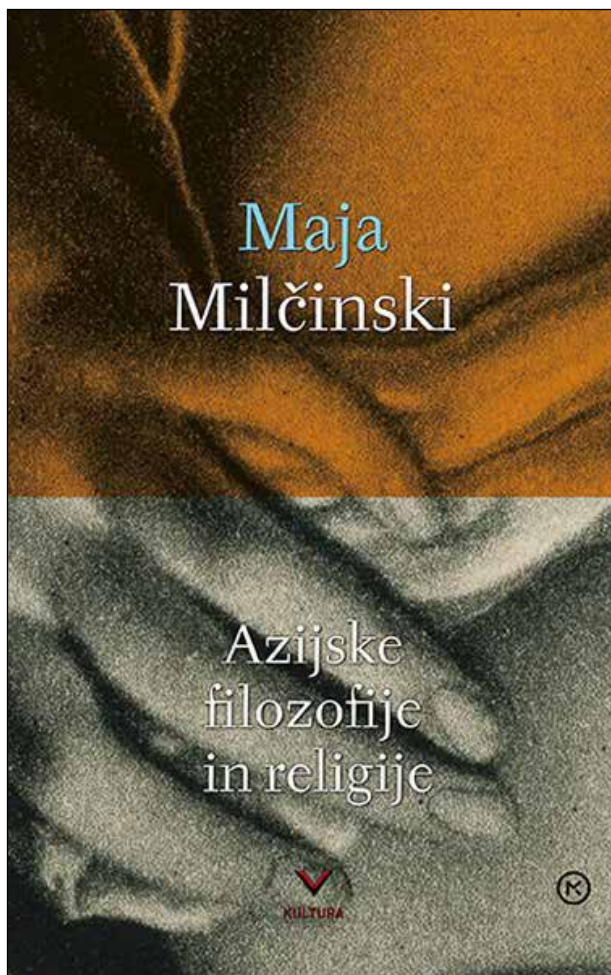
Maja Milčinski: AZIJSKE FILOZOFIJE IN RELIGIJE.

Ljubljana, Mladinska knjiga, 2013, 412 strani.

Ob koncu lanskega leta je izšla knjiga z naslovom *Azijske filozofije in religije* dr. Maje Milčinski, ki je dejavna na področju azijskih filozofskih misli in religioznih tem ter profesorica filozofije in religije Azije na Filozofski fakulteti v Ljubljani. V svoji tridesetletni raziskovalni karieri se je specializirala na področju neevropskih religij in filozofij ter sodelovala na številnih evropskih in daljnovzhodnih univerzah.

V svoji novi monografiji poskuša bralcu azijskih življenjskih nazorov približati bistvo azijskih religij in filozofij. V obliki detajlnega učbenika z omenjenega področja se lahko približamo in poučimo o tematiki, ki je, ne samo geografsko, (še vedno) opredeljena kot "oddaljena" in "nekompatibilna" z dosedanjimi evropskimi nazori, tako na filozofskem kot religioznem področju. Ravno slednje že v začetku knjige "obsodi" in opozarja, da »danes ne moremo govoriti več samo o filozofiji, ki je zrasla na starogrški in judovsko-krščanski osnovi, pač o filozofiji nasploh, torej svetovni filozofiji. Ta nikakor ne more bodisi zaradi neznanja bodisi nezainteresiranosti izključevati drugih velikih filozofskih tradicij, med njimi nekaterih, ki so bistveno starejše od evropske.« (str. 10)

Avtoričina začetna misel v monografiji se navezuje na že dolgo trajajočo dihotomijo med Vzhodom (ali, kot ga tudi radi označujejo, Orientom) in Zahodom, ki naj bi škodovala tradicionalnim azijskim uveljavljenim življenjskim vodilom, ki naj bi bili v svojem bistvu vsakdanja praksa v vzhodnih in jugovzhodnih azijskih deželah. Pri označevanju s pojmom "Orient", pri katerem, seveda, spomni na Edwarda Saída in njegov tekst o "ori-

entalizmu”, avtorica skorajda preusmeri razmišljanje v tematike, ki so morebiti preveč oddaljene od današnjega dojetanja zgoraj omenjenega razlikovanja.

V uvodu nadaljuje s komparacijo pojmov Vzhod in Zahod, ki naj bi zgolj legitimirala eden drugega. Če ni zla, dobro pač ne (z)more obstajati. V nadaljevanju predstavi tudi novodobni pojem avtoorientalizma kot stranskega učinka raziskovanja pod vplivom zahodnih misli. Celotno uvodno prezentacijo (vsebine knjige), v kateri nas pripravi na nadaljevanje teksta, dopolni z zgodovinskimi fakti, mejniki ter pomembnejšimi osebami, ki so vplivale na uveljavljanje azijskih, predvsem filozofskih nauk znotraj zahodnega akademskega sveta ter zanje zorali ledino za vzpostavitev danes že skorajda samoumevnega procesa vključevanja v študijske programe nekaterih večjih in prominentnejših evropskih ter ameriških univerz.

Na začetku se soočimo z vesoljem daoističnega nauka, ki deluje zelo preprosto, a hkrati precej kompleksno. Od pojmov *Dao*, *De*, *Ying* in *Yang*, vse do mislecev, ki naj bi poskušali ujeti bistvo *Daa* in daoizma, kot je *Zhuan Zi*, spoznavamo temelje daoističnega nauka, ki slonijo na večnem vračanju dejavnosti v nedejavnost, obenem pa se soočimo z dejstvom neizrekljivosti glavne ideje daoizma.

V pričetku druge polovice knjige se srečamo s konfucijanstvom, ki izhaja predvsem iz Konfucijevih *Pogovorov* in še nekaterih del tega pomembnega pisca stare Kitajske. Njegova dela so pomembno vplivala na vso vzhodno Azijo, saj naj bi postala osnova kitajske civilizacije, literature in filozofije. V nadaljevanju poglavja nam avtorica nazorneje predstavi vsa Konfucijeva dela in razvoj Konfucijeve ideje skozi zgodovino, vse do sodobnejših oblik, kakršna je neokonfucijanstvo.

Brez hinduizma in budizma bi težko nadaljevali (ali sploh pisali) knjigo o azijskih religijah in filozofijah. Obe religiji sta že precej poznani in razširjeni izven krajev njunega nastanka. Hinduizem se je približeval svetovni javnosti že od trenutka, ko so se člani glasbene skupine Beatles odpravili v Indijo v iskanju navdiha, vse do vedno močnejšega gospodarskega razvoja Indije ter indijskega filmskega eskapizma iz bolivudskega tradicionalističnega primeža. Pa še Američani v zadnjem desetletju vedno bolj vključujejo indijske/hinduistične like v svoje filmske zgodbe. Da množičnega preseljevanja hinduistične populacije na Zahod niti ne omenjamo. Budizem pa je tudi precej bliže zahodnjaškemu dojetanju azijskih religij, predvsem zaradi močne svetovne promocije, ki je bila kanalizirana skozi Dalajlamo in njegov boj za tibetansko osamosvojitvev. Kar pa Maja Milčinski ponudi, je razčlenitev in analiza obeh, da bralci dojamemo pravo bistvo in kompleksnost v naših očeh skomercializiranih verskih nauk.

Zadnje poglavje knjige pa je namenjeno Koreji in Japonski. Izpostavi filozofiji obeh držav in religijo šintoizma, ki je najbolj značilna za Japonsko. Šintoizem je stara (prvotna) religija Japonske, v kateri častijo *kamije* (svete sile), ki jih povezujejo z določenimi kraji in naravnimi objekti, skupinami in tudi posamezniki.

Izčrpn tekst Maje Milčinski nam ponudi popotovanje v nauke in ideje, ki so oblikovale in še oblikujejo veliko število narodov v jugovzhodnem azijskem bazenu. Odmikajo se od naših običajev, navad in ideje religije ter filozofije in nas prisilijo, da razmislimo in se zamislimo nad seboj, nad družbo, nad našimi religioznimi in filozofskimi ideali. Maja Milčinski nas poduči in sili v premislek. Lahko bi si dovolili reči, da provocira tako laika

kot poznavalca. Toda provokacija najbrž ni namerna, saj izhaja iz nekaterih pomanjkljivosti, ki so v tekstu zelo hitro opazne.

V knjigi se takoj po začetni vnemi spoznavanja globokih nazorov pojavi težava glede "kategorizacije" teksta. Namreč, monografija, za katero ne vemo natančno, ali jo lahko okličemo znanstvena, se izkaže bolj za učbenik ali študentsko skripto. Avtoričino obsežno poznavanje teme in filozofski temelji knjigo odmaknejo od zainteresiranega laika k specifični populaciji preučevalcev predmeta, za katere pa bo ista knjiga delovala le kot še ena publikacija ali splošni pregled o azijskih religijah.

Pred tem je opaziti napako pri postavitvi razdelka, naslovljenega *Problem razmejevanja med religijo in filozofijo*, ki se izkaže zgolj kot napaka v kazalu. Problematika opredeljevanja zvrsti dela ali pa tiskarski škrat nista spet toliko sporna kot dejstvo, da ni v tekst večji meri vključila islamsko vero ali pa vsaj nekatere morda ne toliko poznane azijske nauke, kot je na primer zorastrizem – zgolj za pridobitev vpogleda, vendar lahko izhajamo iz splošnega dojemanja Orienta, v katerega so vključene zgolj religije od Indije proti vzhodu.

Povrhu vsega pa tekst, ki deluje do potankosti dodelan, ne ponudi pravega zaključka, ki bi uokviril namen knjige in zaključil bralčevo potovanje v svet azijskega razmišljanja. V filozofskem smislu pa je morda avtorica le želela usmeriti bralce knjige, da si morda sami lahko določijo želeni zaključek.

Azijske filozofije in religije Maje Milčinski je knjiga, ki bo bralca zelo dobro poučila o tej široki temi znotraj zelo kompleksne in najbrž še zmeraj ne popolnoma raziskane sfere, ki meša filozofijo in religijo. Delu sicer lahko očitamo nekaj napak, vendar tovrstna dela zahtevajo manj napak in veliko več vloženega truda, saj gre za široko sfero preučevanja in spoštovanja vredno tematiko, ki je tako laičnemu in akademskemu svetu še zmeraj vir novih idej, tez in dognanj.

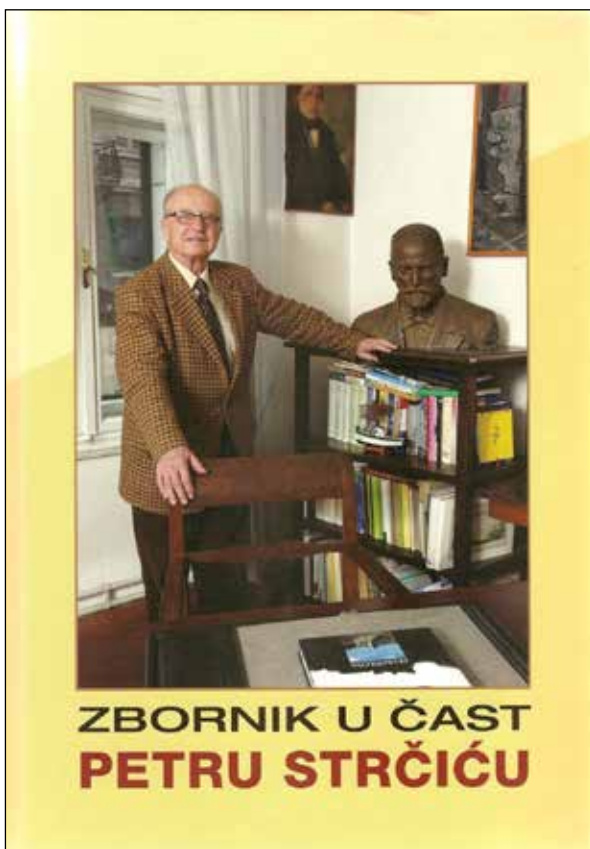
Erik Toth

Maja Polić, Elvis Orbančić (ur.): ZBORNIK U ČAST PETRU STRČIĆU. Rijeka, Povijesno društvo Rijeka, 2012, 732 strani.

Zgodovinsko društvo na Reki (Povijesno društvo Rijeka) je leta 2012 izdalo obsežen zbornik, posvečen 75-letnici akademika prof. dr. Petra Strčića. Ime dr. Petra Strčića, rednega člana Oddelka za družbene znanosti HAZU, doktorja znanosti Filozofske fakultete Univerze v Zagrebu, ustanovitelja in predavatelja več hrvaških fakultet, predsednika in člana številnih društev in združenj, ter prejemnika mnogih priznanj in nagrad, je tesno povezano s preučevanjem politične, gospodarske, družbene in cerkvene zgodovine Istre, Like in Kvarnerskega primorja oziroma širšega območja zahodne Hrvatske.

Njegovo vsestransko znanstveno delovanje, ga je dokaj zgodaj privedlo tudi v krog sodelavcev revij *Annales* in *Acta Histriae*, ki ju je že leta 1991 oziroma 1993 osnovalo Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, kasneje pa nadaljevalo s svojo publicistično in založniško dejavnostjo v okviru Znanstveno-raziskovalnega središča Republike Slovenije v Kopru oziroma Univerzitetne založbe *Annales*. Srečamo ga tudi na številnih znanstvenih konferencah in simpozijih, nazadnje leta 2011 kot sourednika (skupaj z dr. Darkom Darovcem) zbornika *Slovensko-hrvaško sosedstvo: Hrvatsko-slovensko susjedstvo* v izdaji Univerzitetne založbe *Annales*.

Čeprav je področje njegovega zanimanja in raziskovalnega dela dokaj široko, se je večinoma vendarle usmerjal v problematiko hrvaškega narodnega preporoda Istre in Kvarnerskih otokov in s tem povezano problematiko italijanskega iredentizma na eni ter hrvaškega pravaštva na drugi strani, veliko pozornosti pa je posvečal tudi problematiki fašizma in antifašizma ter narodnoosvobodilnega gibanja na območju Gorskega kotarja, Istre in Kvarnerskih otokov, kakor tudi vidnejših osebnosti in družin z območja Kastva, Pazina in Reke. Ob tem se je posvečal tudi področjem onomastike, genealogije in bibliografije.

Zbornik, ki mu ga je poklonilo Zgodovinsko društvo na Reki oziroma njegovi študentje, kolegi in prijatelji, je zasnovan kot interdisciplinarna edicija znanstvenih in strokovnih člankov številnih hrvaških in tujih strokovnih sodelavcev, ki so se s tem poklonili njegovemu dolgoletnemu, obsežnemu in plodnemu delovanju. Razdeljen je na pet vsebinskih sklopov z obsežnejšim uvodnim besedilom fra. dr. Emanuela Hoška, rednega profesorja Teološke fakultete na Reki in urednice dr. Maje Polić, višje asistentke Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Rijeci. V prvem tematskem sklopu so avtorji spregovorili predvsem o življenju in delu akademika dr. Petra Strčića, ostala poglavja pa so po tematsko-kronološkem principu v svoj okvir zajela široko področje arheoloških, zgodovinskih, jezikovnih, socialnih in gospodarskih vprašanj širšega območja Hrvatskega primorja in sosednjih dežel v časovnem razponu od zgodnjega srednjega veka do povojnega obdobja, zbornik pa zaključujejo trije sestavki z aktualno problematiko s področja visokega šolstva, podjetništva in zdravstva.

Med slovenskimi avtorji se s svojimi prispevki v zborniku pojavljajo dr. Darko Darovec s temo o vzponu in padcu koprškega komun v XIII. stoletju, dr. Branko Marušič, s prispevkom o stockholmski spomenici jugoslovanske socialdemokratske stranke in Istri in akademik dr. Jože Pirjevec s temo *Razmišljanje o Sloveniji v 20. stoletju*. Vsi članki in razprave (35) so opremljeni z obširnimi znanstvenim aparatom, povzetki v angleškem in italijanskem jeziku ter navedbo virov in literature, tekste pa popestrujejo tudi številne fotografije, grafikoni in zemljevidi.

V zborniku je ob podrobnejšem prikazu Strčićevega vsestranskega znanstvenega in pedagoškega dela, vrste nagrad in priznanj, objavljen zgolj seznam 67 znanstvenih in strokovnih del, čeprav je v razponu 41 let, torej od prvih objav leta 1961 pa do leta 2012, izšlo okoli 2000 njegovih različnih tekstov, med njimi nekaj sto znanstvenih razprav, študij in strokovnih člankov, vrsta enciklopedičnih gesel, recenzij, kritik in polemik, skript, intervjujev pa tudi scenarije za dokumentarne filme ter mnoge radijske in televizijske oddaje. Vse to nedvomno kaže na njegovo izjemno angažiranost, delavnost in vitalnost, ki ga danes ob že pokojnih dr. Dragovanu Šepiću, dr. Luju Margetiću, dr. Danilu Klenu, ob kolegu in sodelavcu dr. Miroslavu Bertoši, uvršča med vodilne zgodovinarje Zahodne Hrvatske, zlasti za zgodovino XIX. in XX. stoletja, kakor tudi med najvidnejša imena hrvaškega zgodovinarstva na splošno.

Salvator Žitko

Amedeo Osti Guerrazzi: ESERCITO ITALIANO IN SLOVENIA, 1941-1943. STRATEGIE DI REPRESSIONE ANTIPARTIGIANA. Roma, Viella, 2011, 166 strani.

Kljub koncu hladne vojne in potrebi po obravnavanju evropske zgodovine dvajsetega stoletja kot celote, so mentalni okviri in interpretativne sheme še marsikdaj omejene na nacionalne (in nemalokrat nacionalistične) poglede. Namesto, da bi se zgodovinska vprašanja začela obravnavati v novi luči, so javni diskurzi vezani na zgodovino, prek katerih je mogoče oblikovati sedanost in usmerjati prihodnost, še marsikdaj prepojeni z ustaljenimi predstavami in mitiziranimi podobami iz preteklosti. Med najbolj ukošenjenimi miti v italijanski, a tudi mednarodni javni sferi spada podoba o *dobrem Italijanu*, ki se kolektivizira v množinski obliki v stereotipni frazi *Italiani, buoni ljudi*, kot je svojo knjigo, ki razkriva italijanske vojne zločine, poimenoval Angelo Del Boca (Ljubljana, Mladinska knjiga, 2007). Mnogi so že opozorili na ta problem, ki je bil dolgo časa (in je v marsičem še danes) tabu tema v italijanski javni sferi, a tudi v akademskem okolju. Večkrat je vprašanje o italijanskih vojnih zločinih spregledano, zamolčano ali odrinjeno na rob znanstvenega miljeja, a se kljub temu širijo raziskave, ki kritično preučujejo vlogo Italije v vojnah in konfliktih, v katerih je bil *Belpaese* vpleten od svojega nastanka dalje.

V ta tok raziskav gre vključiti tudi preučevanje italijanske vloge v drugi svetovni vojni, predvsem v tistih krajih, ki jih je njena vojska okupirala. Med temi območji je prav gotovo levji delež igrala Jugoslavija, ki jo je italijanska vojska napadla brez vojne napovedi v začetku aprila 1941. Dela Enza Collottija, Teodora Sale, Alessandre Kersevan, Carla Capogreca, Costantina Di Santeja, Marca Cuzzija, Erica Gobettija, Davida Rodogna in Davida Contija, če omenim samo nekaj avtorjev, na več ravneh zapolnjujejo ta manko in postopoma odkrivajo temne plati lastne zgodovine povezane z okupacijo Jugoslavije in

Balkana na sploh. Do pred kratkim so v jugoslovanskem kontekstu Slovenijo analizirali predvsem slovenski zgodovinarji s Tonetom Ferencem na čelu, med italijanskimi pa je Marco Cuzzi verjetno prvi preučil, sicer ne brez napak, italijansko okupacijsko politiko območja, ki so si jo Italijani anektirali z imenom Provincia di Lubiana.

Zgoraj omenjenim delom se je leta 2011 pridružila monografija z naslovom *L'Esercito italiano in Slovenia 1941-1943*, ki je lani izšla v angleškem prevodu (*The Italian Army in Slovenia. Strategies of Antipartisan Repression, 1941-1943*. New York, Palgrave, Macmillan, 2013, 196 str.). Njen avtor, Amedeo Osti Guerrazzi, ki se je v prejšnjih raziskavah že ukvarjal z vlogo italijanske vojske v času druge svetovne vojne, še posebej v povezavi z napadom na Sovjetsko zvezo, je v pričujočem delu analiziral ravnanje italijanskih vojaških formacij na območju »italijanske Slovenije«; to je tisti del slovenskega ozemlja, ki si ga je anektirala Italija in ki je vključeval glavno mesto Ljubljano in jugo-zahodni del današnje države. Na podlagi različne tipologije virov, kot so na primer dokumenti iz osrednjega državnega arhiva v Rimu, arhiva italijanskega zunanjega ministrstva in arhiva glavnega štaba italijanske vojske ter članki iz italijanskega časopisja iz časa vojne, avtor opisuje kako si je Italija želela podrediti Slovenijo. Zgodba, ki jo pripoveduje, je zgodba italijanske vojske in njenih divizij, a predvsem njenih vodilnih kadrov (čeprav nekaj prostora dobi tudi civilni visoki komisar Emilio Grazioli), ki so po mnenju avtorja neprimerno upravljali podrejeno območje.

Slovinci so z italijansko administracijo imeli slabe izkušnje vse od leta 1866 dalje in še večji problem se je pojavil po razpadu habsburške monarhije leta 1918, ko je Italija anektirala bivše Avstrijsko primorje s Trstom na čelu. Politika v Julijski krajini v 20. in 30. letih je bila podlaga za nezaupanje in odpor italijanskemu okupatorju po zasedbi Slovenije. Italijanska propaganda je napad na Slovenijo želela prikazati kot preventivni ukrep pred jugoslovanskimi pretenzijami in represijo opravičevala s parolami o italijanski civilizaciji in komunističnem banditizmu, a avtor dobro opozarja, da se je na dolgi rok ta ideološki konstrukt sesul in okupacija se je pokazala za to kar je bila, in sicer čisto navadna imperialistična vojna. A so si to priznavale zasedbene oblasti? Kako so ocenjevale svojo okupacijsko politiko? Ali so obstajale horizontalne in vertikalne razlike o ocenjevanju položaja znotraj italijanskega vojaškega aparata? Iz pisem vojakov, ki jih avtor omenja za drugo polovico leta 1942 do kapitulacije Italije septembra 1943, izhaja, da se je zaradi pomanjkanja jasnih ciljev, vojaške improvizacije, ostrih konfliktov s slovenskim odporniškim gibanjem in množičnega nasilja nad civilnim prebivalstvom, med vojaki širilo malodušje. A mnoga vprašanja ostajajo še odprta in nepojasnjena, npr. vloga italijanskih vojakov (in ne samo vodilnih mož) pri vsakodnevem, nasilnem upravljanju teritorija.

Prav represivni ukrepi proti slovenskim partizanom so rdeča nit, ki se vleče skozi nekaj več kot 150 strani dolgi tekst. Nesposobnost italijanskih generalov (tu avtor izpostavlja predvsem Vittoria Ambrosia in Maria Roatto) in nepripravljenost italijanske vojske, kateri naj bi fašistični režim posvetil premalo pozornosti (predvsem v smislu ustreznega urjenja kadrov), naj bi po ocenah avtorja vodila k izrazito kruti okupacijski upravi. Nezmožnost in neznanje vojskovanja proti gverilskim oblikam boja, je italijanske vojake vodilo k brutalni represiji proti civilnemu prebivalstvu. Pri plenjenju, ropanju, posilstvih,

množičnem streljanju talcev in požigih celih vasi pa niso bile soudeležene samo divizije fašističnih črnosrajčnikov, temveč tudi navadni vojaki. Čeprav avtor opozarja, da ni mogoče posploševati, je prav gotovo res, da so bila zgoraj naštetá dejanja prej pravilo kot izjema v nekaj več kot dveh letih okupacije, ki jih Osti Guerrazzi opisuje. Prepričljivo aplicira teorije o uporabi nasilja in tudi pravilno ugotavlja, da nasilje nad civilnim prebivalstvom ni bilo posledica »vročice«, ki je sledila spopadu s partizanskimi enotami, temveč planirano nasilje, ki je imelo kot cilj vsesplošni teror, prek katerega edino bi lahko italijanska uprava »pacificirala« pokrajino.

Čeprav nisem prepričan, da gre za teror italijanske vojske v Sloveniji kriviti le njeno nepripravljenost, se je mogoče strinjati z avtorjem, da je fašizem vojaški nesposobnosti dodal izrazite rasistične konotacije, ki pa jih knjiga ne pogloblja. Vsekakor tekst odpira nova vprašanja, vezana na odnos med vojsko in civilnim prebivalstvom in na odnose znotraj vojske same ter na oblike okupacijskih režimov. A vsi ti aspekti bodo terjali dodaten napor v komparativnem in transnacionalnem smislu: vprašanja o odnosu med vojsko in civilisti bodo namreč lahko dobila jasnejšo sliko z uporabo dnevnikov in spominov lokalnega prebivalstva ter dokumentacije slovenskega odporniškega gibanja. Prav tako bo ocena okupacijskega režima popolnejša, če jo bomo lahko primerjali z nemško in madžarsko okupacijsko politiko v Sloveniji in z italijanskim ravnanjem drugod. Delo Amedea Osti Guerrazzija predstavlja torej še en segment v poznavanju italijanske, a hkrati tudi slovenske, jugoslovanske in evropske zgodovine ter s svojim raziskovanjem pripomore h krhanju mita o italijanskem vojaku kot mediteranski verziji Haškovega dobrega vojaka Švejka.

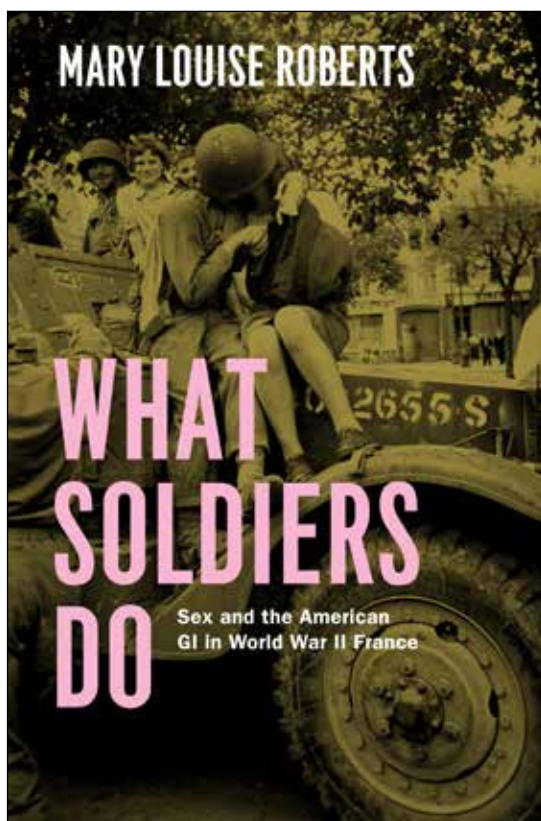
Borut Klabjan

Mary Louise Roberts: WHAT SOLDIERS DO. SEX AND THE AMERICAN GI IN WORLD WAR II FRANCE. Chicago, London, The University of Chicago Press, 2013, 368 strani.

Mary Louise Roberts je profesorica zgodovine na ameriški univerzi v Wisconsinu. V svojih raziskavah se pretežno posveča zgodovini Francije, tematsko najbliže pa ji je zgodovina spolov in tudi njena zadnja knjiga v tem oziru ni izjema: razkriva nekatere temne plati izkrcanja v Normandiji in v naslednjih dveh letih, ki so jih ameriški vojaki preživeli na francoskih tleh. *What Soldiers Do* je prav toliko knjiga o zmagi in uspehu, kot tudi o ponižanju in sramoti. Je natančna in poglobljena raziskava, ki ne bo pustila ravnodušnega zahtevnega bralca in poznavalca zgodovine obdobja ob koncu druge svetovne vojne, kot tudi ne radovedneža, ki bo nanjo po naključju naletel ob brskanju po svetovnem spletu ali knjižnih policah.

Avtorica nam s knjigo ponuja prav to, kar obljublja v naslovu – raziskavo o spolnem življenju ameriških vojakov po izkrcanju v Normandiji junija 1944. Hkrati nam ponudi tudi obširno razlago ameriške propagandne kampanje, ki je spodbudila in privedla do spolnih ekscesov v tednih in mesecih, ki so sledili osvoboditvi Francije izpod primeža nacistične okupacije. Poleg osrednje teme, torej problematiko prostitucije v osvobojeni Franciji, se ta tesno prepleta tudi s kočljivo tematiko rasizma v vrstah ameriške vojske. Svojo študijo je avtorica utemeljila na številnih virih – od ameriških dokumentov vojnega ministrstva do francoskih policijskih zapisnikov, hkrati na podlagi vojaškega propagandnega materiala in časopisov ter pripovedi udeležениh. Besedilo je tudi živahno dopolnila s številnimi odlomki iz dnevnikov, pisem in policijskih zapisnikov ter ga obogatila s skrbno izbranimi fotografijami in stripi iz časopisov. Branje je tekoče in bralca večkrat preseneti z zanimivimi zgodbami in anekdotami.

Knjiga je razdeljena na tri poglavja. Prvo (*Romance*, str. 13–110) prikazuje ameriško bombardiranje in izkrcanje v Normandiji, ki je popestrjeno s številnimi spominskimi pripovedmi in zapisi lokalnega prebivalstva. Avtorica uspešno zajame

občutke sreče, veselja in navdušenja, ki so se v prvih dneh mešali z občutki strahu, sramu, poraza in vonjem po smrti. Opisana so prva srečanja med civilnim prebivalstvom in ameriškimi vojaki, v katerih je osrednji problem predstavljalo jezikovno sporazumevanje. Velik del poglavja je posvečen kreaciji in delovanju mita o možitosti ameriškega vojaka (str. 57–84), katerega poznavanje je nujno, če želimo razumeti odnos, ki so ga vojaki imeli do lokalnega prebivalstva. Stereotipi o zaostali Franciji in Francozinjah kot lahkih ženskah, potencirani s strani osrednjega propagandnega časopisa ameriške vojske *Stars and Stripes*, so imeli izreden vpliv na odnos ameriških vojakov predvsem do žensk. Po drugi strani pa je ravno ta odnos močno vplival na francoske moške, za katere je izguba »svojih« žensk simbolizirala poraz na vseh nivojih – od bojišč do lastnih domov. Hkrati pa je ta »kriza možitosti«, kot jo opisuje avtorica, za Francijo simbolizirala tudi izgubo statusa velesile in s tem nacionalno degradacijo (str. 85–110).

Drugo poglavje (*Prostitution*, str. 111–192) je posvečeno osrednji temi knjige: prostituciji. Prve fotografije po izkrcaju v Normandiji, ki so prikazovale ameriškega vojaka obkoljenega s francoskimi dekletji, so postale simbol ameriške »dobre vojne« (*»good war«*) (npr. fotografija str. 8). Ameriški vojaki pa s seboj niso prinesli le zmage in svobode, temveč tudi številne dobrine, ki jih v opustošeni in revni Franciji ni bilo mogoče dobiti. Vse, od otrok do odraslih, so razveselili z žvečilnimi gumiji, bomboni, čokolado in cigaretami. Te so vojaki prve dni in tedne delili med prebivalstvom, kaj kmalu pa se je iz tega razvila črna borza. Lokalno prebivalstvo je s temi dobrinami pričelo veliko služiti, saj so cigarete na črnem trgu dosegale vrtoglavo visoke vrednosti. Hkrati pa je prišlo tudi do velikega razmaha prostitucije, kjer so ženske svoje telesne usluge nudile za denar, pa tudi samo za košček čokolade ali cigareto. Slab ekonomski položaj, ki je bil značilen za takratno Francijo, je bil najpogostejši razlog za zatekanje k tovrstnemu načinu zaslužka, za ameriške vojake pa so bile te »usluge« lahko dostopne in poceni.

Nekontroliran trg prostitucije je kvaril mestno podobo, saj so ljudje na vsakem koraku naleteli na ameriškega vojaka in dekletje, ki spolno občujeta (str. 149–151), hkrati pa je bil to tudi izvor številnih spolnih bolezni. Za ameriško vojsko je to predstavljalo resen problem, hkrati pa tudi strah, da bi novice o dogajanju v Franciji dosegle ženske v ZDA. Vojne oblasti so zato to podobo skrbno skrivale pred domačo javnostjo in s strogo cenzuro preprečevale, da bi ameriški pisni mediji pisali o tem. Za razliko od sistema, ki so ga vzpostavili nacisti v času okupacije, je bil njihov sistem zelo neorganiziran, bordeli so propadali, ameriškim vojakom pa so prepovedali vstop vanje (str. 139). Zato se je večina spolnih aktov dogajala v cenениh hotelih ali kar na ulici. Da bi to zaježili, so nekateri generali za svoje vojake organizirali (ali vsaj skušali) javne hiše, kar pa so vojne oblasti strogo prepovedovale in sankcionirale. Kljub temu, da je bil namen generalov predvsem povečati nadzor nad prostitucijo in omejiti širjenje spolnih bolezni (poleg očitne želje, da bi svojim vojakom ponudili malo »zabave«), vojne oblasti za to niso imele posluha. Po oceni avtorice najverjetneje zato, ker so se zdale reakcije ameriške javnosti na novice, da vojska podpira prostitucijo v Franciji (str. 161). Po drugi strani pa so spodbujali delitev kondomov, ki bi preprečili spolne bolezni. S tem je bilo jasno, da temeljni problem ni bila prostitucija in »nemoralno« življenje ameriških vojakov, temveč predvsem strah pred širitvijo spolnih bolezni in posledično novic, ki bi ob prevelikem izbruhu lahko prišle v medije.

Tretje poglavje (*Rape*, str. 193–261) se tematsko prepleta s kočljivo problematiko rasizma znotraj ameriške vojske. Jasno je, da je v neurejenih razmerah prihajalo tudi do (domnevnih) posilstev, ki so bila po besedah avtorice (str. 197) najverjetneje najbolj razširjen vojni zločin na evropskih tleh. V Normandiji so se posilstva dogajala predvsem v dveh večjih valih; prvi poleti 1944 in drugi spomladi 1945. Statistični podatki prikazujejo (str. 195), da je bila večina obsojenih zaradi posilstva afro-ameriškega porekla. Razlogi za to so bili različni, dejstvo pa je, da je bil rasizem na splošno zelo razširjen v ameriški vojski, kjer je bilo afro-ameriško osebje večkrat zadolženo za postranske dejavnosti in ne za bojevanje. Kljub temu torej, da so ti predstavljali le 10 % vseh vojakov, je bil njihov delež v »ozadju« bojov, torej v oskrbi vojske, mnogo večji (str. 203). Zaradi narave svojih dejavnosti so ti imeli mnogo več stika z lokalnim prebivalstvom, kot vojaki na bojiščih, manjša mobilnost pa je omogočala tudi prijave domnevnih posilstev – vojaki so se navadno v kraju ustavili le za noč, medtem ko je spremljajoče osebje v istem kraju ostalo dlje. Avtorica predstavi (str. 205–223) še mnoge druge razloge in okoliščine, ki so privedle do številnih obsodb Afro-Američanov, pri čemer so dozdejšnje raziskave spregledale številne dejavnike. Med drugim izpostavi (str. 206–211), da so bile obsodbe afro-ameriških predstavnikov vojske mnogo hitreje in lažje sprejete, medtem ko so bile za ostale večkrat ovržene na podlagi upravičenega dvoma (*reasonable doubt*). Avtorica meni (str. 223), da so bile te obsodbe tudi voda na mlin za ameriške vojne oblasti, ki so tako lahko prikazale posilstvo kot zločin Afro-Američanov in ne splošen problem ameriške vojske.

V knjigi sta spretno prepleteni dve zgodbi; prva je zgodba ameriških vojakov, ki so zmago proslavili v izobilju in si, poleg pijančevanja, privoščili tudi poceni spolne usluge, druga pa je zgodba lokalnega prebivalstva, na obeh katerih se je vse to dogajalo. Francozi so prostitucijo doživeli kot sramoto in še eno v vrsti ponižanj, ki jih je prinesla druga svetovna vojna. Prihod ameriške vojske je bil zanje šok, ki je prinesel zavest, da za Francijo ni več prostora na zemljevidu svetovnih velesil (str. 260). V ameriški javnosti je podoba te vojne še vedno in zgolj pozitivna. »Dobra vojna« je bila vojna s pravim namenom in z nespornimi sredstvi. *What Soldiers Do* je študija, ki bi lahko sprevrgla to predstavo, vendar to ni bil namen avtorice. Pravzaprav bralec ne dobi občutka, da je namen knjige kakorkoli oskrniti obstoječo podobo »dobre vojne« v ameriških očeh (za to bi bilo najbrž potrebnega tudi mnogo poguma). Gre torej predvsem za znanstveno raziskavo, ki želi opozoriti, da zmaga ni nujno samo pozitivna, temveč zajema tudi številne mešane občutke strahu, ponižanja in sramote. Gre za pripoved o tem, da so bili tudi ameriški vojaki pač samo vojaki, ki so se vsak na svoj način borili z vojnimi travmami in se na svoj način soočali z zmagoslavjem. Pravzaprav je ravno slednje morda največje razkritje te knjige, saj ameriškega vojaka postavlja na enako raven kot pripadnike drugih armad, ki so se soočali z enakimi travmami, ne glede na to na kateri strani bojne linije so se borili. Prostitucija in posilstvo sta namreč bila ob koncu druge svetovne vojne značilna za vsa svetovna bojišča in tudi Normandija pri tem ni bila izjema.

Urška Lampe

Federico Tenca Montini: FENOMENOLOGIA DI UN MARTIROLOGIO MEDIATICO. LE FOIBE NELLA RAPPRESENTAZIONE PUBBLICA DAGLI ANNI NOVANTA AD OGGI. Udine, KappaVU, 2014, 224 strani.

Negli ultimi anni si sente spesso parlare delle violenze subite dagli italiani lungo il confine italo-jugoslavo: per mano dei partigiani jugoslavi dopo l'8 settembre 1943 in Istria e per responsabilità delle autorità jugoslave dopo il primo maggio 1945 nella Venezia Giulia – “foibe” e “esodo”. Si dice che la gente in Italia non ne abbia saputo nulla e che solamente nell'ultimo periodo, dopo l'approvazione nel 2004 del cosiddetto Giorno del ricordo, vi sia stata finalmente a livello nazionale quella presa di coscienza necessaria e doverosa su questi temi; la grande congiura del silenzio sarebbe finalmente finita. Tale assunto risulta non del tutto esatto. Se a Trieste, Gorizia e lungo il confine, in particolare dalla parte italiana e molto meno da quella slovena (e/o croata), questi temi erano stati sempre molto presenti – e questo è indiscutibile –, dobbiamo rilevare che anche a livello nazionale non ci fosse poi quel totale oblio. Lo testimonia per esempio il copioso volume curato nel 2008 da Antonio Maria Orecchia per i tipi della Insubria University Press (*La Stampa e la Memoria. Le foibe, l'esodo e il confine orientale nelle pagine dei giornali lombardi agli arbori della Repubblica*, Varese, 439 pp.) che raccoglie una gran mole di articoli su “foibe”, “esodo” e questione triestina apparsi sulla stampa lombarda nell'immediato dopoguerra. Nel volume possiamo trovare le trascrizioni di una selezione di numerosi articoli apparsi sulle pagine dei giornali della regione più importante dell'Italia settentrionale sul problema del confine tra l'Italia e la Jugoslavia, negli anni cruciali 1945-1954. Nei 266 articoli (39 nel 1945, di cui tre apparsi prima della Liberazione; 58 nel 1946; 58 nel 1947; 25 nel 1948; 11 nel 1949; 17 nel 1950; 10 nel 1951; 12 nel 1952; 12 nel 1953; 24 nel 1954) i temi delle “foibe” e dell’“esodo” sono molto frequenti, anzi prevalgono su altre

questioni. Altri giornali nazionali scrissero spesso delle “foibe” (per esempio *La Stampa*, dalla fine del gennaio 1944 in poi; facilmente verificabile grazie all’aiuto dell’archivio storico on-line del giornale). Né si può affermare che il tema si sia del tutto eclissato a seguito della restituzione di Trieste all’Italia, perché a livello nazionale si continuava a parlarne. Per esempio alla fine del 1959 ci furono in merito due interrogazioni parlamentari da parte di esponenti del Movimento Sociale Italiano, e sul tema delle “foibe” scrissero poi alcuni giornali e settimanali nazionali (per esempio *Il Borghese*), nel 1983 il tema venne trattato in due numeri della rivista di divulgazione storica *Storia illustrata*, e negli anni successivi pure in trasmissioni dal grande impatto mediatico, come nel febbraio del 1987, quando la RAI dedicò all’argomento un lungo approfondimento radiofonico, e nel 1991, nella celebre puntata televisiva sulle “foibe” del format *Mixer*. È vero invece che negli ultimi anni, a seguito della legge del 2004 che istituisce il “Giorno del ricordo”, si sia verificato un autentico *memory boom*, un’ondata di notorietà che però ha portato, assieme ad una grande attenzione mediatica ed istituzionale agli episodi di violenza al confine orientale dell’Italia, una *escalation* di errori e semplificazioni. Inoltre, a livello nazionale, si è incominciato a parlare molto di “foibe” ed “esodo” a costo di tralasciare altre questioni altrettanto spinose (e forse per qualcuno anche oggettivamente più importanti) per la storia del Paese. Non c’è insomma in Italia quasi altro tema della storia recente frequentato quanto quello delle “foibe”. Si ha l’impressione che alcuni storici o non-storici (da qualcuno chiamati pseudo-storici), che non si sono mai occupati in maniera approfondita della storia molto complessa e intricata del confine orientale, si siano sentiti quasi in dovere di dire la propria sull’argomento, aggiungendo però spesso quelle semplificazioni o esagerazioni che solitamente non possono contribuire a far chiarezza, anzi. Infine, molti, o forse troppi, *mass media* hanno fatto quasi a gara tra loro nel presentare la questione al grande pubblico, senza contestualizzare quelli eventi tragici, presentando spesso immagini e/o filmati d’epoca senza una necessaria spiegazione.

Dopo dieci anni di “giornate di ricordo” non è facile stabilire un vero e proprio bilancio, tranne, ovviamente, nella constatazione generale che si è fatta veramente molta confusione. Se da una parte abbiamo avuto il volume (di Jože Pirjevec e alcuni coautori, tra cui anche l’autore di questa recensione), pubblicato dalla Einaudi nel 2009 e tre anni dopo in forma ampliata in lingua slovena dalla Cankarjeva založba, dall’altra ci si può ora avvalere, in particolare per quello che riguarda come la storia intorno alle “foibe” venne presentata attraverso i media e gli spettacoli negli ultimi 25 anni, del libro *Fenomenologia di un martirologio mediatico*. L’autore, il giovane studioso Federico Tenca Montini, affronta questi temi con un’apertura singolare. L’opera ha il pregio di mostrare in maniera molto chiara le esagerazioni e le manipolazioni nel discorso pubblico sulle “foibe”, unendo alla chiarezza delle interpretazioni una forma agile e leggibile (anche se, in verità, il volume potrebbe essere molto più copioso).

Il libro comincia con un’analisi degli antecedenti storici delle “foibe”. Vi si riassumono (pp. 19–72) gli esiti più convincenti delle storiografie italiana, slovena e croata, riferimenti che spesso in Italia vengono trascurati per la scarsa dimestichezza linguistica. Da rilevare purtroppo in questa parte storico-introductiva alcune imprecisioni non tali da intaccare l’interesse dell’opera.

Nella seconda parte (pp. 73–180) si passa alla politica della memoria. Quella “riscoperta” delle foibe negli anni ’90, identificata come l’esito della fine del socialismo in Jugoslavia, delle guerre jugoslave e della profonda crisi del sistema politico italiano, trova uno dei suoi presupposti nel progressivo addolcimento del giudizio sul fascismo (p. 83). Si passa poi agli antecedenti della legge che istituisce il “Giorno del ricordo”, risalenti al 2001 con la presentazione di un primo Disegno di Legge (p. 90), alle interessanti circostanze dell’approvazione nel 2004 del provvedimento e infine si dedica ampio spazio all’accostamento, in larga parte voluto, tra foibe e Shoah, di cui si analizzano anche certi effetti di distorsione percettiva altrimenti raramente indagati in letteratura.

Con la descrizione della simbologia che inevitabilmente circonda l’immaginario collettivo delle “foibe” incomincia la parte più originale del libro. L’autore l’ha analizzata minuziosamente (p. 95), mette in risalto l’importanza di quel “*locus horridus*” della voragine nella sua abbondanza di elementi archetipici e *topoi* leggendari (p. 96), come pure la persistenza della cultura del martirio (p. 97). Vengono inoltre indagati i motivi reconditi di alcune scelte lessicali alla base della narrativa delle “foibe”, tra cui il termine “genocidio” – cioè l’uso indiscriminato della terminologia (p. 97). L’ormai celebre *fiction Il cuore nel pozzo* è poi presentata in modo molto originale in comparazione con altri sceneggiati simili, il tedesco *Die Flucht* e il polacco *Katyn*. L’autore mette anche in risalto alcuni errori grossolani nella menzionata *fiction* (pp. 109, 118). Si dedica inoltre spazio allo spettacolo teatrale *Magazzino 18* e al celebre discorso del Presidente della Repubblica Giorgio Napolitano del 2007, da cui emerge, nella reazione del Presidente croato Stjepan Mesić, la contraddizione tra la celebrazione di una visione nazionalista della storia e l’integrazione europea.

L’ultima parte è dedicata al travagliato iter di intitolazione di un riferimento toponomastico “alle vittime delle foibe” nella città di Udine, infine ci sono alcuni esempi di sfruttamento della figura femminile martirizzata nella propaganda nazionalista e di utilizzo di immagini artefatte come materiali d’epoca nei media.

La ricerca di tutte le pagine della storia, dolorose o meno, non è solo un fatto di civiltà. Per fare un’operazione degna, che non falsifichi il passato ferendo con ciò *in primis* coloro che subirono violenze, ci si deve avvalere tra l’altro dell’interpretazione delle fonti in diverse lingue – queste non mancano – e di una buona dose di coraggio intellettuale. Si tratta indubbiamente di caratteristiche che l’autore del libro, Federico Tenca Montini, possiede.

Il libro è dunque un testo importante e ci dà l’opportunità di fare alcune riflessioni serie sui problemi di storia che hanno caratterizzato le memorie in un territorio mistilingue e multiculturale. Appare oggi evidente che ci sia bisogno di promuovere ricerche simili.

Gorazd Bajc

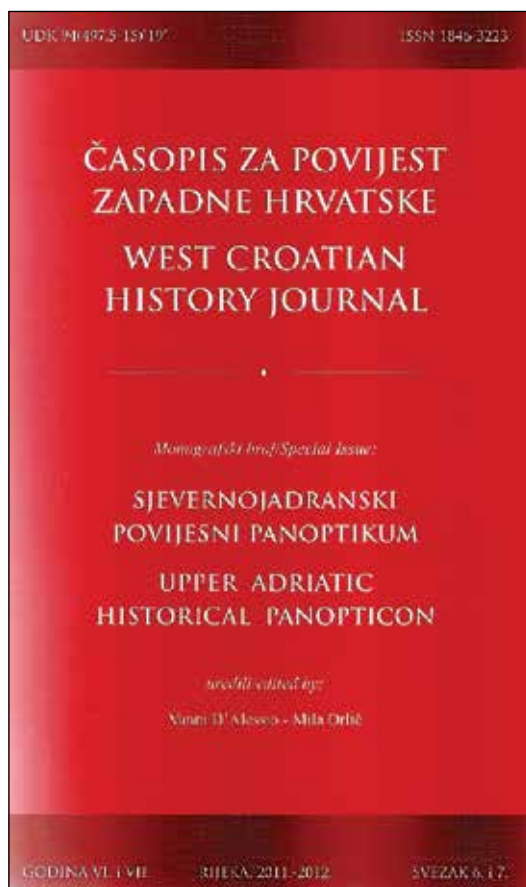
ČASOPIS ZA POVIJEST ZAPADNE HRVATSKE / WEST CROATIAN HISTORY
 JOURNAL, VI-VII, 2011-2012, 6-7 (monografska št.: SJEVERNOJADRANSKI
 PANOPTIKUM / UPPER ADRIATIC HISTORICAL PANOPTICON), 273 strani.

Časopis za povijest zapadne Hrvatske je pod uredništvom prof. Vesne Bauer Munić začel izhajati že leta 2006, spodbudo za ponoven izid omenjene znanstvene revije pa je šest let kasneje dala organizacija mednarodnega zborovanja z naslovom *Severni Jadran zgodovinski panoptikum / Sjevorni Jadran povijesni panoptikum* (oktober 2011), na katerem so sodelovali znanstveniki iz Hrvatske, Italije in Slovenije. Poleg desetih avtorjev iz navedenih dežel, ki se s svojimi prispevki pojavljajo v tej monografski ediciji, je petnajst recenzentov razen iz Hrvatske, Italije in Slovenije, tudi iz Nemčije in ZDA. Zbornik so uredili Vanni D'Alessio (glavni urednik), Mila Orlić (namestnica glavnega urednika) in Kosana Jovanović (tajnica),

V uvodu so izrekli vso zahvalo prvi urednici prof. Vesni Bauer Munić, kakor tudi prof. dr. Darku Dukovskemu, ki je kot predstojnik Oddelka za zgodovino zagotovil večino finančnih sredstev za izid te številke, hkrati pa bil tudi pobudnik za zborovanje, katerega naslov so istočasno sprejeli tudi kot naslov pričujoče monografske izdaje.

Uredništvo sicer v uvodnih besedah naglašja, da je severni Jadran območje zgodovinske interakcije srednjeevropskih in mediteranskih narodov ter njihovih kultur, zato namerava revija v tem okviru obnoviti in ažurirati zgodovinske razprave in raziskovanja tega območja ter s tem nadaljevati svojo tradicijo nosilca in moderatorja znanstvenih razprav in srečanj med strokovnjaki različnih dežel in humanističnih strok.

Prispevki so sicer razvrščeni v tri sklope: v prvem, z naslovom *Pogledi na Sjevornojadranski prostor i njegovu historiografiju / Views on the Upper Adriatic and its Historiography*, je razvrščenih pet avtorjev, ki v svojih razpravah izpostavljajo nekatera kritična in aktualna vprašanja nacionalne memorije oziroma historiografije na severnojadranskem prostoru ob vprašanih nekdanjega

Avstrijskega primorja, eksodusa in fojb v komparaciji med italijansko in hrvatsko historiografijo.

Tako že prva avtorica, Mila Orlić z Univerze na Reki, kritično analizira politike spomina na vojno in povojno obdobje na območju severnega Jadrana ter različne zgodovinske pristope k tej temi. V sestavku poudarja zlasti potrebo po uporabi komparativne in transnacionalne metode v analizi spornih dogodkov s tega območja, tako na eni strani povezanih z narodnoosvobodilno borbo, na drugi strani pa s fašističnim režimom. Pri tem avtorica naglaša, da je posebnost primera »vzhodne meje« v italijanskih znanstvenih pa tudi javnih razpravah v tem, da določen del samega zgodovinopisja vzdržuje in širi predsodke in stereotype, ki do skrajnosti poenostavljajo zgodovinsko dogajanje ter se hkrati vnašajo tudi v javno mnenje. Ob tem je pomembna njena zaključna misel, da bo možno obnoviti odnos med zgodovino in nacionalnimi memorijami ter njej sami prepustiti dolgo senco II. svetovne vojne le v primeru, ko bo transnacionalna historiografska obdelava osvetlila različne aspekte zgodovinskega dogajanja v komparativnem in evropskem kontekstu in izluščila interpretacije, ki se bodo znašle v središču javnih razprav. Raoul Pupo z Univerze v Trstu je avtor prispevka *Alcuni problemi di storia comparata: l'alto Adriatico dopo le due guerre mondiali* (v hrvaškem prevodu *Neki problemi komparativne povijesti: sjeverni Jadran nakon dva svjetska rata*), kjer zagovarja stališče, da je lahko zgodovinska komparacija koristna, ker bi le tako nadvladali stereotipizirane in ideološke narative. V svojem prispevku je potegnil vzporednico povojnega obdobja na območju severnega Jadrana po obeh svetovnih vojnah. Gre namreč za obdobji, v katerih je moč zaznati izrazite paralelizme, saj se kot protagonista z ene in druge strani pojavljata dve nacionalni državi, vpreženi v teritorialna osvajanja ter delujeta tako na diplomatskem področju, kot na samem terenu, medtem ko z druge strani naletimo na izrazito pluralistično in razdrobljeno lokalno prebivalstvo, ki se je upiralo novemu režimu in ukrepom, ki jih je le-ta izvajal. Komparacija po avtorjevem mnenju zajema dolge procese razmejevanja, vojne okupacije, politike nacionalnega zatiranja na obmejnem območju, nestrpnost do manjšin, nasilje in vseh nadaljnjih procesov, ki so vodili do vojne/revolucije, poskusa etničnega čiščenja oziroma eksodusa.

Guido Franzinetti z Univerze v Alessandriji v svojem prispevku z naslovom *The Former Austrian Littoral and the Rediscovery of Ethnic Cleansing*, izpostavlja dve različni vprašanji: prvo predstavlja nujnost raznolikosti interpretativnih paradigem, znotraj katerih so potekale študije nacionalizmov v osemdesetih in devetdesetih let 20. stoletja, drugo pa zadeva aktualno uporabo interpretativnega modela, ki izvira iz teh diskusij s posebnim ozirom na nekdanje Avstrijsko primorje. Avtor pri tem naglaša, da so v recentnih študijah o Avstrijskem primorju v obdobju 1918-1948 končni preobrat na tem območju nekateri avtorji pojasnjevali kot rezultat delitve vzhodne Evrope na regije.

Vanni D'Alessio z Univerze v Neaplju in na Reki v svojem prispevku *Ponad egzodusa i fojbi. Nova italijanska literatura o »Istočnoj granici«*, kritično analizira novo historiografijo o »Confine orientale« oziroma o Julijski krajini in Avstrijskem primorju, saj je to območje v zadnjih letih znova pritegnilo pozornost italijanske javnosti. V največji meri je zaznati interes širše javnosti do vprašanja »eksodusa« in »fojb«. Avtor kljub temu v svojem sestavku ne govori izključno o obeh fenomenih, temveč tudi o »mejnem fašizmu«, iredentizmu ter celotnem prostoru severnega Jadrana v sodobni zgodovini.

Franko Dota z Univerze na Reki v sestavku z naslovom *Od usuda povijesti do fatalne greške: hrvatska historiografija o stradavanju i iseljavanju Talijana Istre i Rijeke*, spremlja dominantne in najpomembnejše elemente diskurzivnih in narativnih struktur v hrvatski historiografiji v kontekstu znanih fenomenov, kakršna sta »fojbe« in »eksodus«. Tekst hkrati povzema nekatere zaključke iz njegovega dela, napisanega na isto temo in objavljenega leta 2010.

V poglavju *Nova istraživanja o sjevernom Jadranu*, je predstavljenih pet avtorjev z raznolikimi temami, ki v glavnem zajemajo obdobje med obema vojnama oziroma prvo povojno obdobje. Edina Slovenka med njimi, Nevenka Troha z Inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani, je zastopana s prispevkom *The Slavic-Italian Brotherhood. Aspects of the Role the Italians had in the Slavic-Italian Anti-Fascist Union* in v njem zajema problematiko slovansko-italijanskih partijskih struktur v coni A in B od konca vojne pa do resolucije Kominforma leta 1948. Zadnja med njimi, Gloria Nemeč z Univerze v Trstu (v italijanskem izvorniku in hrvaškem prevodu), predstavlja temo z naslovom *Processi di formazione della minoranza italiana, memorie e interpretazioni sul tema delle opzioni*, kjer predvsem na temelju ustnih virov in pripovedi posameznih protagonistov s pretežno hrvaškega dela Istre, razgrinja zapleteno problematiko med uradnimi opredelitvami optantstva in privatno-družinskimi, ki se kažejo na posameznih primerih. Revijo zaključuje rubrika *Ocene in poročila*, kjer posamezni avtorji ocenjujejo in predstavljajo dela Piera Purinija, Marina Manina in Slavena Bertoše, Kosana Jovanovič pa izčrpnje poroča o mednarodnem znanstvenem kongresu z naslovom *The Royal Body Conference*, ki se je odvijal v Londonu aprila 2012.

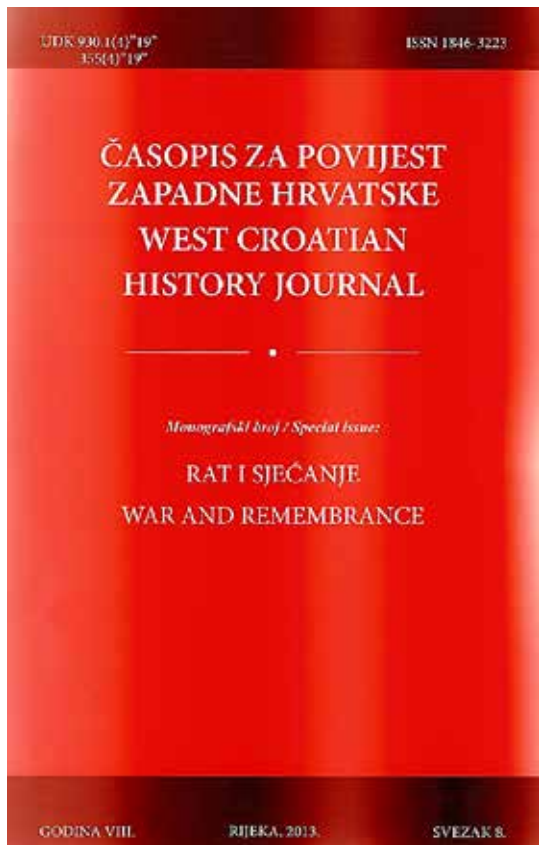
Salvator Žitko

ČASOPIS ZA POVIJEST ZAPADNE HRVATSKE / WEST CROATIAN HISTORY
 JOURNAL, VIII, 2013, 8, (monografska št.: RAT I SJEČANJE / WAR AND
 REMEMBRANCE), 233 strani.

Kot v uvodu navaja uredniški odbor, ki ga vodi Vanni D'Alessio, je pričujoča številka *Časopisa za zgodovino zahodne Hrvatske* namenjena izdaji prispevkov z naslovom *Mir in spomini / Rat i sjećanje*, saj sta ravno 100-letnica začetka I. svetovne vojne in vse večje zanimanje znanstvenih krogov za preučevanje spominov, spodbudila potrebo po interdisciplinarni analizi povezanosti med vojno, pričevanji o njej ter med praksami obeleževanja teh spominov v 20. stoletju. Koncept »kolektivnega spomina«, kot naglašajo člani uredništva, je zlasti koristen pri analizi vprašanja, kako so različni »akterji spomina« umeščeni v političnem spektru od državnih do svobodnih odnosno marginaliziranih intelektualcev in ustanov, ter kako so se soočili in uporabljali narative preteklih vojaških spopadov s ciljem politične legitimizacije in ustvarjanja kontra-narativov. Namesto preučevanja vzrokov za izbruh vojne oziroma politično-vojaškega vidika, je potrebno po mnenju uredništva, odpreti prostor diskusiji o njenih posledicah skozi daljše obdobje, tako kot sama problematizacija I. svetovne vojne po drugi strani omogoča raziskovanje njene kontinuitete in diskontinuitete v odnosu na kasnejše obdobje oziroma II. svetovno vojno.

V tem kontekstu je uredniški odbor v skupino A razvrstil znanstvene prispevke treh avtorjev in jih strnil pod naslovom *Mjesto sjećanja i korištenje sjećanja / Places of Memory and Uses of Memories*. V njej so predstavljeni (v angleškem jeziku s krajšimi povzetki v hrvaškem jeziku) naslednji avtorji oziroma prispevki: Matteo Di Figlia z Univerze v Palermu, *The Blind Bard and the Unflagging Hierarch: Memories of War and Self-Representation in Fascist Italy (Slijepi bard i vječni vođa, sjećanja o ratu i samo-predstavljanjima u fašističkoj Italiji)*, Gaetano Dato z Univerze v Trstu, *Foiba of Basovizza: the Pit, the Monument, the Memory, and the Unknown Victim, 1945-1965 (Fojba iz Bazovice: jama, spomenik, sjećanje i nepoznata žrtva, 1945-1965)* in Manuela

Brenner z Univerze v Regensburgu, *The Construction, De – and Reconstruction of History and Memory: Local Memory Practices of the Memorial Complex at Mrakovica, Bosnia and Herzegovina* (*Konstrukcija, de-i rekonstrukcija povijesti i sjećanja: lokalni običaji sjećanja u memorijalnom kompleksu Mrakovica, Bosna i Hercegovina*).

V svojem prispevku si je Matteo di Figlia zastavil cilj, da bo raziskal dvoje različnih in nasprotujočih si spominov na I. svetovno vojno, ki so se kasneje razvila v fašistični Italiji, Gaetano Dato analizira genealogijo fojbe v Bazovici kot mesta spomina, Manuela Brenner pa raziskuje prakse spomina v memorialnem kompleksu Mrakovica v Nacionalnem parku Kozara v Republiki Srbski v Bosni in Hercegovini.

V drugem sklopu z naslovom *Ratne naracije u filmu i teatru / War Narratives in Film and Theatre*, se ravno tako pojavljajo trije avtorji: Nena Močnik z Univerze v Ljubljani s prispevkom *Fetishizing Violence on Stage: Performing, Narrating and 'Aestheticizing' the Balkan Wars* (*Fetišizam nasilja na pozornici: predstave, naracije i 'estetizacija' balkanskih ratova*), Dragan Batančev s prispevkom *Šta je muškarac bez puške i penisa: dekonstrukcija heroja u srbskim filmovima o Prvom svetskom ratu* z analizo filmov *Marš na Drini* in *Sveti Georgije ubiva aždahu*, osvetljuje, kako so njuni avtorji uporabili vojne spomine svojih prednikov, da bi z usmerjanjem pozornosti na izgubo celotnih generacij ponovno preučili diskurz velike vojaške zmage, saj oba filma polemizirata z imidžem srbskega vojnega heroja. Na koncu Mateja Sinčić v prispevku *Do You Remember Milena and Merlinka? Gender Imagery from the Yugoslav Supra Nationalism to the Super Nationalisms and War in the Nineties* (*Sjećate li se Milene i Merlinka? Rodna predodžba od jugoslavenskog supra nacionalizma do super nacionalizma i rata u devedesetima*), predloži kritiko poglobitnih pogledov na povezavo med lastno predstavo in nasilnimi, post-jugoslovanskimi nacionalnimi praksami z analizo filmov *Misterije organizma* (1971) Dušana Makavejeva in *Dupe od mramora* (1995) Želimira Žilnika.

Tretji sklop *Muzealizacija ratnih sjećanja / Musealization of War Memories* je razvrščen v skupino B pod oznako Dodatni i stručni tekstovi s tremi prispevki. Tea Perinčić iz Pomorskega in zgodovinskega muzeja Hrvatskega primorja se predstavlja z delom *Lipa pamti ili o kolektivnoj memoriji jednog ratnog zločina iz II. svjetskog rata*, Martina Draščić s Filozofske fakultete na Reki je pripravila zapis z naslovom *Lipa – malo mjesto s velikom pričom* na podlagi intervjuja z Danico Maljavac, zadnji pa je sestavek Elise Tizzoni z Univerze v Pisi z naslovom *La memoria della Grande Guerra nei musei Trentini tra cultura e turismo*.

Zbornik v tej številki prinaša tudi pregled Jadranske bibliografije v letih 2012-2013, Ocene in poročila, zaključuje pa ga nekrolog Kosane Jovanović, posvečen spominu na letos preminulega Jacquesa Le Goffa, enega najbolj poznanih evropskih zgodovinarjev, ki je izšel iz znane pariške šole *École des hautes études en sciences sociales* ter bil začetnik tkzv. nove zgodovine (*Nouvelle histoire*), ki je temeljila na zgodovini mentalitet in zgodovinski antropologiji.

Salvator Žitko

HISTRIA 3. Godišnjak Istarskog povijesnog društva, 2013, 551 strani.

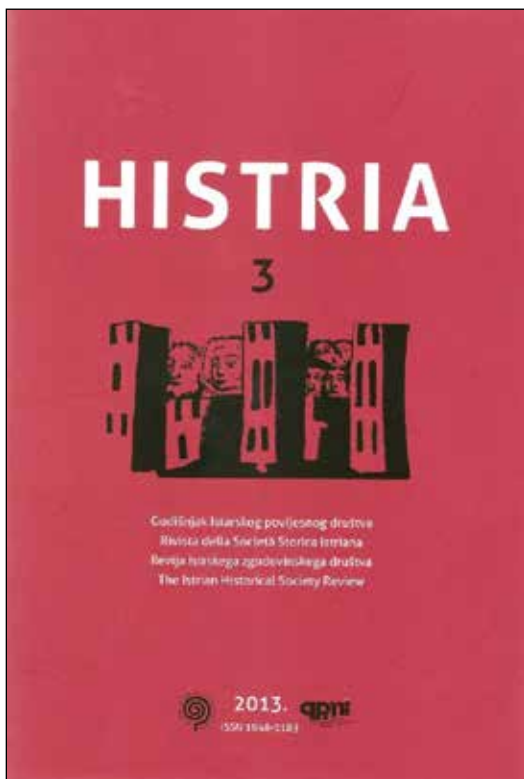
Zajetna 3. številka zbornika *Histria* pod uredništvom Maurizija Levaka, po eni strani nadaljuje in utrjuje doslej oblikovani koncept, ki ga je bilo zaznati že v 2. številki, po drugi strani pa potrjuje njegovo ustreznost in odmevnost pri širokem krogu strokovnih sodelavcev, ki se s svojimi prispevki pojavljajo v njeni zadnji številki.

Tudi ta ohranja podobno vsebinsko zasnovo kot prejšnja: v prvem delu so razvrščene razprave in gradiva, v drugem pa ocene, prikazi in poročila.

Dokaj raznolike, a vsebinsko bogate in zanimive razprave, so razvrščene v tematsko kronološkem zaporedju. Začenja jih pregledno delo Darje Mihelič z naslovom *Notarska knjiga – vir za raziskavo mestnega prebivalstva Buzeta (1492-1517)*. V njem avtorica nakazuje pristop in možnosti raziskav nekaterih vsebin iz zgodovine Buzeta skozi zapise v notarski knjigi Martina Sotolića iz let 1402-1517, ki jo je konec sedemdesetih let prejšnjega stoletja objavil Mirko Zjačić. Avtoričinemu prispevku je vodilo predstavljal pojmovno osebni seznam Zjačićeve objave, ki omogoča orientacijo v notarskem kodeksu, po drugi strani pa avtorica ugotavlja, da notarski zapisi kumulativno omogočajo tudi mikroraziskavo prebivalstva, zlasti članov posamezne poslovno dejavne družine, njihovega poklicnega in družbenega položaja, premoženjskega stanja, sorodstvenih vezi, predvsem pa frekvence vsakdanjega pojavljanja v poslovnem življenju, ki kaže na ugled družine in njenega člana.

V predhodnem prispevku Rina Ciguia z naslovom *Alcuni aspetti della vita socio-economica a Umago nei secoli XVI e XVII*, se odlikujejo tisti socialno-ekonomski vidiki, ki so imeli prevladujoč vpliv na umaško komuno v 16. in 17. stoletju, torej v obdobju ko po eni strani sledimo socialno-ekonomskemu in demografskemu vzponu, po drugi strani pa že tudi okoljski in zdravstveni degradaciji, ki je kljub naravnim resursom in naseljevanju prebivalstva, imela pogubne posledice za ekonomsko rast pa tudi položaj mestnega prebivalstva.

Tudi v predhodnem prispevku Igorja Eterovića in Ivane Eterović o lovranskih oporokah iz druge polovice 18. stoletja, je podana celovita analiza devetih oporok notarja Antona Tomičića in Bartola Negovetića, zlasti njihovih notranjih karakteristik,

se pravi strukture, vsebine in jezika, pri tem pa sta avtorja želela izkoristiti bogastvo samega gradiva za njegov oris z zgodovinskega in filološkega vidika.

V zanimivem prispevku Davida Orloviča z naslovom *Odjeci talijanskog kolonijalizma u Africi s kraja XIX. stoljeća u Istri prema pisanju Naše sloge*, avtor analizira vesti, ki jih je zlasti med leti 1885 in 1896 prinašal časopis *Naša sloga* po katastrofalnem italijanskem porazu pri Adui v Etiopiji, ter jih vzporeja z zgodovinskimi teksti v obstoječi literaturi. Posebno pozornost pri tem posveča korelaciji med položajem v Afriki in stanjem nacionalne emancipacije pri Hrvatih v Istri, ki jo je razbral iz prispevkov in komentarjev *Naše sloge*.

V predhodnem prispevku Roberta Spazzalija z naslovom *Uno sguardo dall'Adriatico. La crisi asiatica dei tre imperialismi nei commenti di politica estera di Silvio Benco*, avtor sledi zanimivim komentarjem tržaškega novinarja Silvia Benca, ki jih je objavljajal na straneh lista *Il Piccolo*. Gre za obdobje imperialističnega ekspanzionizma na prelomu 19. in 20. stoletja, tako Japonske kot ZDA na tihomorskem območju, kot krize ruskega imperija po izgubi Port Arthurja (1905). Pri tem se nakazujejo tudi njegova zapažanja o krizi Evrope, kjer so politični sistemi začeli kazati svojo krhkost in nesposobnost za oživljanje demokratičnih procesov, na drugi strani pa vzpon vojaških krogov in njihovih avtoritarnih nagibov v navezi s finančnimi in industrijskimi krogi. Balkanska kriza je ob tem le pospešila proces razpadanja Avstro-Ogrske in Osmanskega cesarstva ter ustvarila nevarno razpoko v ravnotežju jugovzhodne Evrope. Silvio Benco je na podlagi vseh teh zgodovinskih izkušenj po drugi svetovni vojni veroval v možnost vzpostavitve novega evropskega duha z ozirom na usodne napake, ki so privedle do nje, sestavek pa nedvomno v mnogih pogledih zrcali tudi podobo tedanjega Trsta kot pomembnega razgledišča mednarodnega dogajanja.

Širši kulturno-prosvetni in šolski problematiki sta v zborniku posvečena prispevka Barbare Riman z naslovom *Čitaonicu je osnovala 'šaka braće Slovenacah' u želji 'da pokažu svietu, da se znadu ponosit svojim dičnim imenom, svojim milim jezikom': slovenska društva u Puli od 1886. do 2011. godine*, ter Ines Grgurina – Luka Tidić, *Učiteljska škola u Kastvu kroz dokumente Državnog arhiva u Rijeci i Arhiva Prve riječke hrvatske gimnazije*.

Verski problematiki je posvečen prispevek Marka Medveda z naslovom *Istarski benediktinac i prvi riječki biskup Isidoro Sain (1869-1932)*, bolj etnološko pa je obarvan zadnji prispevek Tihomirja Stepinca Fabijanića z naslovom *Kažun kao prepoznatljiv element identiteta Istre*.

Celotno drugo polovico zbornika je uredniški odbor namenil ocenam, prikazom in poročilom, kjer tako kot v predhodni številki, sledimo izjemno obsežnemu pregledu različnih avtorjev tako s hrvaškega, slovenskega, italijanskega pa tudi širšega območja, kakor tudi različnih ustanov oziroma humanističnih in družboslovnih panog. Izjemno pester, raznolik in zanimiv sestav ocen in poročil o posameznih edicijah, zbornikih, glasilih, znanstvenih konferencah, strokovnih srečanjih, seminarjih in aktivnostih društev, nedvomno kaže na veliko pozornost uredniškega odbora do dogajanja v širšem prostoru, kakor tudi njegovo vpetost vanj.

Tudi 3. številko zbornika *Histria* tako odlikujejo tematska pestrost, vzorna oprema, kvaliteten tisk, moderno oblikovanje kot tudi vrsta grafičnih in slikovnih prilog, kar potrjuje njeno kakovostno rast in vpetost v širši severnojadranski prostor.

Salvator Žitko